

Prof. Dr. İlhan Helvacı

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Borçlar Hukuku - Genel Hükümler - 2. Hafta - 1. Ders - 12.10.2023

Borç İlişkisinin Nispiliği İlkesinin İstisnaları

Geçen buluşmamızda özellikle borç ilişkisinin nispiliğine değinmiştik yani dersin sonlarına doğru üzerinde konuştuğumuz kavram borç ilişkisinin nispiliği ilkesiydi. Bu çerçevede alacak haklarının nispi olduğundan söz etmiştik ve yavaş yavaş buna dair bazı istisnaların olabileceğini söylemiştik yani bu alacak hakkının nispiliğine, borç ilişkisinin nispiliğine istisna olabilecek olgular vardır demiştik.

Bunlardan bir tanesi, üçüncü kişiler borç ilişkisine etkide bulunabilirler prensibiydi. Örneğin B'nin A'ya olan 1.000 liralık para borcunu üçüncü bir şahıs ne yapabiliyordu ifa edebiliyordu, ifa edebiliyordu.

Bir başka örneğimiz de evet borç ilişkisi prensip itibariyle sadece ve sadece borçlu ve alacaklı arasında bir ilişkidir. Alacak hakkı nispidir ama alacak hakkının üçüncü bir şahsa tanınması da mümkündür demiştik değil mi? Bu noktada da eksik üçüncü kişi yararına sözleşme kavramını, tam üçüncü kişi yararına sözleşme kavramını ele almıştık. Eksik üçüncü kişi yararına sözleşme kavramı nispilik ilkesine bir istisna getirmiyordu çünkü üçüncü kişi sadece ve sadece borcun kendisine ifasını kabul edebiliyordu. Borcun kendisine ifasını talep edemiyordu ama borcun kendisine ifasını sadece ve sadece kabul edebiliyordu.

Tam üçüncü kişi yararına sözleşme örneğinde ise ne demiştik? Vaat ettirenle, vaat eden arasındaki bu sözleşme çerçevesinde üçüncü şahsa, sözleşmenin dışında kalan üçüncü şahsa ne tanınır dedik? Alacak hakkı tanınır dedik. O doğrudan doğruya ne yapabilir? Borçlunun kapısını çalabilir bir diğer söyleyişle vaat edenin kapısını çalabilir ve borcun kendisine ifa edilmesini isteyebilir dedik. Nispilik ilkesine istisna teşkil eden de tam üçüncü şahıs yararına sözleşmedir dedik.

Etkisi Kuvvetlendirilmiş Nispi Haklar

Borç ilişkisinin nispiliği ilkesinin en önemli istisnalarından bir tanesi de nedir? Etkisi kuvvetlendirilmiş nispi haklardır. Bu etkisi kuvvetlendirilmiş nispi haklar aslında eşya hukukunun konusudur. Biz gelecek sene bunların detaylarını size vereceğiz. Ama şimdiden ne yapmak gerekiyor? Bu kavramla da sizleri tanıştırmak gerekiyor. Aslında birinci sınıftaki derslerde de arkadaşlarımız size mutlak haklar, nispi haklar ve etkisi kuvvetlendirilmiş nispi haklar üzerine bilgiler vermişlerdi. Fakat biz sistematikte doğru bir yerde kalalım diye şimdi, bunlar hakkında da tekrar size bilgi vereceğiz.

Tapu siciline şerh edilmesi mümkün olan bu nispi haklar sınırlı sayıda düzenlenmiştir. Taraflar serbestçe bir nispi hakkın tapu kütüğüne şerhi konusunda sözleşme yapamıyorlar.

Sınırlı sayıdalar bu tapu siciline şerh edilebilecek olan nispi haklar. Biz sadece üç örnek üzerinde duracağız ve bunu geride bırakacağız.

1-) Taşınmaz Satış Vaadinden Satış Vaadi Alacaklısı Lehine Doğan Hakkın Tapu Siciline Şerhi

M isimli bir kişi var, bir taşınmaza sahip. Birazcık böyle işte yaşlı, hasta, düşkün; onun da gelecekte tek mirasçısı olacak olan bir oğlu O var. Bu oğul, bu taşınmazla ilgili A'ya acaba bir satış vaadinde bulunabilir mi? *“Ben sana bu taşınmazı gelecekte satmayı vaat ediyorum”* diyebilir mi? *“Gelecekte bu taşınmazla ilgili satış sözleşmesini yapmayı vaat ediyorum”* diyebilir mi? Diyebilir. Oğlu bakımından baktığımızda ona satış vaadi borçlusu diyebiliriz. A bakımından da satış vaadi alacaklısı diyebilirsiniz.

Şimdi biz biliyoruz ki söz konusu hak nispi bir hak değil mi? Sadece ve sadece satış vaadi borçlusu olan O'ya karşı ileri sürülebilir. Peki, hepimiz biliyoruz ki O bu taşınmazı gelecekte babası vefat ettikten sonra kendisine miras yoluyla intikal ettikten sonra tutup üçüncü bir şahsa satarsa ve mülkiyetini naklederse, yani onun adına tapu sicilinde tescil talebinde bulunursa, söz konusu taşınmaz, üçüncü şahıs adına tescil edilirse ne olacak? Acaba A, Ü'den herhangi bir talepte bulunabilir mi sorusuna vereceğimiz yanıt nedir? *“Hayır!”* diyeceğiz değil mi?

Ama hep beraber biliyoruz ki artık, söz konusu satış vaadinden satış vaadi alacaklısı lehine doğan hak, tapu kütüğüne şerh edilebilir mi? Tapu kütüğüne şerh edilebilir. Tapu kütüğü şu an itibariyle artık Takbis sistemi sebebiyle elektronik ortamda tutuluyor.

Bir şerhler sütunu vardır. Bu sütunda, neyin varlığı söz konusu oluyor? Satış vaadi alacaklısının bu sözleşmeden doğan hakkının şerhi söz konusu oluyor ve bu taşınmaz yarın öbür gün M vefat etmişti onun adı silindi, O'ya geçti. O'dan da kime geçti şimdi, Ü'ye geçti. Ama Ü neyin farkında, şerhler sütununda A lehine bir satış vaadinden doğan hakkın şerh edildiğinin farkında. Sistem mantıklı mı, adil mi, herkesi koruyan ve kollayan bir sistem mi, tapu sicili aleni mi, (meşru) menfaati olan herkes gidip tapu sicilini inceleyebiliyor mu? Evet. Dolayısıyla demek ki etkisi kuvvetlendirilmiş nispi hak örneklerinden bir tanesi işte bu satış vaadinden doğan, satış vaadi alacaklısı lehine doğan haktır.

Satış Vaadi Sözleşmesi Bir Önsözleşmedir

Peki, satış vaadi alacaklısı lehine doğan hak ne aslında? O, gelecekte önce satım sözleşmesinin yapılmasını istemek hakkına sahip. Önce satım sözleşmesinin yapılmasını isteme hakkına sahip. Satım sözleşmesi kurulduktan sonra bu kez satım konusu taşınmazın mülkiyetinin kendisine nakline dair bir talep hakkına kavuşacak değil mi?

Şu an itibariyle satım sözleşmesi yok, şu an itibariyle sadece ve sadece bir satış vaadi sözleşmesi var. Bu satış vaadi sözleşmesinin kenarına biz minicik bir not alalım, önsözleşmedir diyelim. Gelecekte yapılacak olan satış sözleşmesi ise asıl sözleşmedir. Şu an yapılan satış vaadi sözleşmesi önsözleşme. Dersimizin içerisinde önsözleşme diye bir başlığımız var onu ayrıca konuşacağız.

2-) Alım Hakkının Şerhi

Bir başka örneği de şöyle verelim. Taşınmaz maliki M, A'ya ne hakkı tanınmış olsun? Alım hakkı tanınmış olsun. Eski adı ile iştirah hakkı tanıyor. A alım hakkı sahibi. Bu hak nasıl bir haktır? Bu yenilik doğuran bir haktır.

A bu hakkını kullandığında M ne borcu altına giriyor? Taşınmazın mülkiyetini nakil borcu altına giriyor. Önsözleşmede ne vardı hatırlarsanız? Taşınmazın maliki M'nin evladı O, satım sözleşmesini yapma borcu altına giriyordu. Hâlbuki M burada ne borcu altına giriyor? Söz konusu yenilik doğuran hak kullanılınca satım ilişkisi kurulduğu için alım hakkı konusu taşınmazın mülkiyetini nakil borcu altına giriyor.

Peki, M söz konusu taşınmazı Ü'ye sattı diyelim. A bu yenilik doğuran hakkını, nispi nitelikteki bu yenilik doğuran hakkını Ü'ye karşı ileri sürebilecek mi? Hep beraber ne diyeceksiniz bana? "Hayır." diyeceksiniz. Ama alım hakkı tapu kütüğüne şerh edilebilir miydi? Şerh edilebilirdi değil mi? Şerh sayesinde bu kez taşınmazı yarın öbür gün burada satın alan Ü neyi görecekti şerhler sütununda veya efendim işte Takbis sisteminde neyi görecekti? Söz konusu alım hakkının varlığını görecekti. Bu taşınmazı alırken düşünecekti, taşınacaktı, hesabını kitabını ona göre yapacaktı. Ya almayacaktı ya da alırsa sonuçlarına katlanacak değil mi?

3-) Kira Sözleşmesinden Kiracı Lehine Doğan Hak

Malik M, Kiracı K'ya taşınmazını kiraya verdi diyelim. Kira sözleşmesinden doğan hak aslında nasıl bir hak? Mutlak hak mı? Aslında nispi hak, değil mi? Nispi hak. Peki, M söz konusu taşınmazı üçüncü şahsa satarsa, K kira sözleşmesinden doğan hakkını üçüncü şahsa karşı ileri sürebiliyor mu? Evet diyenler? Hayır diyenler? Peki.

Şimdi evet kira sözleşmesinden doğan hak nispi bir hak ama bizim Borçlar Kanunumuz özel bir hüküm sevk ediyor kiracıları korumak adına. Diyor ki bakınız 310'uncu maddesi var Borçlar Kanunumuzun. Kenar başlığı bayağı uzun ama söyleyeceğim. "2. Üçüncü kişinin sözleşmenin kurulmasından sonra üstün hak sahibi olması". Yani üçüncü kişinin kira sözleşmesinin kurulmasından sonra üstün hak sahibi olması. Örneğin mülkiyet hakkına sahip olması, örneğin intifa hakkına sahip olması, örneğin sükna (oturma) hakkına sahip olması. 310'uncu madde bize şunu söylüyor diyor ki; kenar başlık "a. Kiralananın el değiştirmesi." Madde 310:

"Sözleşmenin kurulmasından sonra kiralanan herhangi bir sebeple el değiştirirse, yeni malik kira sözleşmesinin tarafı olur. ..."

Kanun koyucu benzeri bir düzenlemeyi ne için yapıyor? Diyelim ki M, taşınmazını Ü'ye satmasaydı, mülkiyeti nakletmeseydi de İ'ye intifa hakkı tanımış olsaydı, değil mi? Gerçekten de baktığımız zaman üçüncü kişinin sözleşmenin kurulmasından sonra üstün hak sahibi olması, intifa hakkı aynı hak, mutlak hak, herkese karşı ileri sürülebilen bir hak değil mi, mülkiyet gibi.

Ama intifa hakkı bir sınırlı ayni hak. Bakınız Borçlar Kanunu m. 311 var. Bu madde “*b. Üçüncü kişinin sınırlı ayni hak sahibi olması*” kenar başlığı altında yer alıyor.

Kanunun sistematığının farkındasınız değil mi? Ders kitabı gibi değil mi? Bakın: 310 ve devamının kenar başlıkları şöyle:

- “2. Üçüncü kişinin sözleşmenin kurulmasından sonra üstün hak sahibi olması,
a. Kiralananın el değiştirmesi,
b. Üçüncü kişinin sınırlı ayni hak sahibi olması
c. Tapu siciline şerh.”

Hocam hem yeni malik sözleşmenin tarafı oldu, hem de tapu siciline şerh! Ne demek istiyor kanun koyucu? Beraberce bakacağız önce (b)’ye bakalım. TBK m. 311’i okuyorum;

“Sözleşmenin kurulmasından sonra üçüncü bir kişi, kiralanan üzerinde kiracının hakkını etkileyen bir ayni hak sahibi olursa, kiralananın el değiştirmesiyle ilgili hükümler kıyas yoluyla uygulanır.”

Yani yukarıdaki 310’uncu maddedeki hükümler kıyas yoluyla uygulanır. Yani intifa hakkı sahibi de kira sözleşmesinin tarafı haline gelir. Malik M taraf olmaktan çıkar, intifa hakkı sahibi İ sözleşmenin tarafı haline gelir.

Şimdi geldik şerh meselesine, onu da okuyalım. 311’inci maddenin hemen arkasından 312’nci madde geliyor ve lütfen sistematığı tekrar etmiyorum ama farkındasınız değil mi? Ders kitabı gibi, değil mi? Önce üçüncü şahsa devir, sonra sınırlı ayni hak sahibinin varlığından bahis, sonra tapu siciline şerh. Diyor ki Borçlar Kanunumuz 312’nci maddesinde;

“Taşınmaz kiralarında, sözleşmeyle kiracının kiracılık hakkının tapu siciline şerhi kararlaştırılabilir.”

Hocam peki gerek var mı gerçekten de, madem Ü yeni malik sözleşmenin tarafı haline geldi, intifa hakkı sahibi İ sözleşmenin tarafı haline geldi. Ne dersiniz? Orada bir beyefendi diyordu ki hocam yeni malikin böyle ihtiyaç sebebiyle bir tahliye dava açması söz konusu olabilir. Gerçekten de yeni malikin ihtiyaç sebebiyle bir dava açması söz konusu olabilir. Bu da 351’inci maddede düzenlenmiş. Uzun uzadıya okumayacağım sadece ve sadece şöyle söyleyeceğim:

“Kiralananı sonradan edinen kişi, onu kendisi, eşi, altsoyu, üstsoyu veya kanun gereği bakmakla yükümlü olduğu diğer kişiler için konut veya işyeri gereksinimi sebebiyle kullanma zorunluluğu varsa ...”

diye devam ediyor. Yani yeni malik ne yapabiliyor? Bu kira sözleşmesinin sonlandırılmasını açacağı bir davayla talep edebiliyor, kira sözleşmesinin sonlandırılmasını, açacağı bir davayla talep edebiliyor.

Ben öğrenci olsam m. 312'nin altına neyi yazarım? Madde 351'i yazarım. TBK m. 351'in altına da neyi yazarım? Madde 312'yi yazarım. Aralarındaki bağlantıyı görmeden bunları anlamak, kavramak mümkün değil. Zaten dinledik, anladık, öğrendik kavradık ama unutacağız. Yarın, öbür gün unutmayacağımız ne var? Kanununa bakmak var. Kanuna baktığınızda da bu altındaki notlar bize yardımcı olacaklar.

Peki, şimdi demek ki bu noktada kiracı K böyle yeni malik Ü'nün ihtiyaç sebebiyle tahliye davası ile karşı karşıya kalmak istemiyorsa, taşınmazın tahliyesine maruz kalmak istemiyorsa başlangıçta ne yapacak? Malik M ile arasındaki kira sözleşmesinin tapu siciline şerhi için gerekeni yapacak. Şerh için bu kadar bilgi vermek şimdilik yeterli.

4-) Eşyaya Bağlı Borç Kavramı

Şerhle ilgili eşyaya bağlı borç kavramı var, munzam etki kavramı var. Belki eşyaya bağlı borç kavramından bir cümle ile söz edersek fena olmaz. Çünkü Borçlar Hukuku dersindeyiz şöyle de bir tabir var: Eşyaya bağlı borç.

Gelecek sene konuşacağız Eşya Hukuku derslerinde ama şimdiden biliniz şerhin en temel etkilerinden bir tanesi o borcu, eşyaya bağlı borç haline getirmesi. Yani taşınmazın maliki her kim olursa, borçla, o yükümlü olacak. Bir diğer söyleyişle, bir kişinin bir taşınmaza sahip olması sebebiyle borçlu olmasından söz ediyoruz. Bunu da şerhin nesine borçluyuz? Eşyaya bağlı borç etkisine borçluyuz diyebiliriz. Peki demek ki nispi haklarla ilgili istisnai durumu geride bıraktık diyebiliriz.

Borç ve Sorumluluk Kavramı

Şimdi borç deyince neyi anlıyoruz? Borçlunun, alacaklının talebi üzerine, belirli bir davranışı yerine getirme yükümlülüğünden söz ediyoruz. O belirli davranışın adı ne? Edim. Edim yükümlülüğü diye bir kavram var değil mi? Peki prensip itibarıyla böyle bir tarifimiz var.

Peki, borçlu borcunu gönül rızasıyla yerine getirirse, verme edimini, yapma edimini, yapmama edimini yerine getirirse sorun var mı? Sorun yok.

Aynen İfa Davası = Eda Davası

Ama borçlu bu edimleri, bu borçları gönül rızası ile yerine getirmezse o zaman ne ile karşı karşıya kalacağız? Çeşitli ihtimaller var. Bunlardan bir tanesi aynen ifa davası, eda davası. Aynen ifa davası böyle aynı hakları falan çağrıştırmıyor değil mi? Aynen ifa davası, neyi borçlandıysan onu ifa edeceksin davası.

Peki, mahkemeden böyle bir kararı aldınız edaya mahkûmiyet kararı aldınız. 1'inci sınıfta eda davalarını, yenilik doğuran davaları, tespit davalarını öğrendiniz değil mi? Bu çerçevede baktığımızda eda davasında mahkûmiyet kararını aldınız. Eda davasındaki mahkûmiyet kararına rağmen borçlu borcunu ifa etmiyor. Bir (menkul) mal teslim etme borcu altına girmiş, etmiyor. Ne yapacağız?

Artık borçlunun yavaş yavaş sorumluluğunun başladığı ana giriyoruz. Yani borçlu, alacaklının icra organları aracılığıyla, icra daireleri aracılığıyla, cebri icra organları aracılığıyla kendi mal varlığına el uzatmasına, katlanmakla yükümlü.

Para Borçlarının Aynen İfası ve Cebri İcrası

Bir borçlunun bir miktar para borcu olduğunu düşünelim, ifa etmiyor. Ne yapacağız? Bekleyecek miyiz sonsuza kadar, ne yapacağız? Aynen ifa davası açabiliriz. (Aynen ifa davası açmadan icra takibi yapılması da mümkündür. İcra ve İflas Hukuku derslerinde göreceksiniz.)

Aynen ifa davasını açtınız, mahkûmiyet kararını aldınız. Para borçlarında kararın cebri icrası için kesinleşmesi şart değil ama biz varsayalım ki edaya mahkûmiyet kararı da kesinleşti. Diyorsunuz ki şu kadar para borcun var ifa et, etmiyor. Ne yapacaksınız? Alacaklıya hangi imkânı sağlıyor alacak hakkı? Borcun ifasını talep etmek, dava etmek. Arkasından o davayla ilgili cebri icra sürecini başlatmak. Cebri icra sürecinin sonunda alacağına kavuşmak.

Yani borçlunun haczi mümkün malvarlığı değerleri var. Bu haczi mümkün taşınır veya taşınmaz mal varlığı değerleri haczedilecek. Bunlar, cebri icra yoluyla açık artırma suretiyle paraya çevrilecek ve icra dairesindeki memur o icra veznesine yatan parayı ne yapacak, kime ödeyecek? Alacaklıya ödeyecek. Tamam mı?

Yani sorumluluk demek, ne demek? Sorumluluk demek borçlu, borcunu gönül rızasıyla yerine getirmediğinde o borcun cebri icra yoluyla tahsiline katlanmak zorunda olması demek.

Menkul Mal Teslimine İlişkin Borcun Aynen İfası ve Cebri İcrası

Örneği şöyle kuralım. Bir taşınır nesneyi teslim etme borcu altında olan bir borçlu var ve onu teslim etmiyor. Ne yapacağım? Bir aynen ifa davası açacağım. Neyi borçlandıysa onu yerine getirmesi için bir dava açacağım, bir eda davası açacağım. Eda davasında aldığım karar kesinleşti. Götürdüm diyorum ki “*Hadi malı bana teslim et.*” dedim, teslim etmiyor. Ne yapacağım? Cebri icra organları aracılığıyla söz konusu malın bana teslimi için gereken süreci başlatacağım, icra takibi yapacağım. İcra takibi yaptığımda memur bunu bulursa gerçekten de getirip bana ne yapacak, teslim edecek.

Hocam bulamazsa? İcra memuru bunu veya bunun bir mislini bulamazsa, borçlunun edimi neye dönüşecek? Tazminata yani para borcuna dönüşecek. Çünkü bakınız İcra ve İflas Kanununun 24’üncü maddesi var. Kenar başlığı şöyle: “*I. Para ve Teminattan Başka Borçlar Hakkında İlamların İcrası:*”, “*Taşınır teslimi*”

Hüküm de şöyle kaleme alınmış:

“*Bir taşınırın teslimine dair olan ilam icra dairesine verilince icra memuru bir icra emri tebliği suretiyle borçluya yedi gün içinde o şeyin teslimini emreder.*”

...

Borçlu, bu emri hiç tutmaz veya eksik bırakır ve hükmolunan taşınır veya misli yedinde bulunursa elinden zorla alınıp alacaklıya verilir.

Yedinde bulunmazsa ilamda yazılı değeri alınır. Vermezse ayrıca icra emri tebliğine hacet kalmaksızın haciz yoluyla tahsil olunur. ...”

Parayı da vermiyor, o zaman ne yapacağız? Haczi mümkün bir malvarlığı değerine haciz koyacağız. Cebri icra yolu ile sattırıp satış bedeli üzerinden para alacağımıza kavuşacağız.

Şimdi kitaplara bakarsanız “*şahsen sorumluluk*” ifadesine rastlıyorsunuz. Kitaplara bakarsanız “*sınırsız sorumluluk*” ifadesine rastlıyorsunuz. Bazen kitaplarda “*şahsen sınırsız sorumluluk*” ifadesine de rastlıyorsunuz. Aslında bunların altındaki deyim yerindeyse gizli satır şudur: Borçlu haczi mümkün malvarlığı değerleriyle sorumludur.

Evet gerçekten de borcunu ifa etmeyen kişi bunun sonuçlarına katlanmalıdır ama onu da biz ekonomik açıdan ne yapmayacağız, mahvetmeyeceğiz veya asgari insanca yaşamını sürdürmesini engellemeyeceğiz. Örneğin der ki bizim İcra ve İflas Kanunumuz, borçlunun haline münasip evi, sosyal ve ekonomik statüsüne uygun evi haczedilemez der. Borçlunun sosyal ve ekonomik statüsüne uygun evi haczedilemez der. Haczedilemeyecek olan mallar İcra ve İflas Kanunu m. 82’de yer alır.

Örneğin İş Kanununda açık hüküm vardır 35’inci maddesinde. Buna göre kural olarak işçi ücretlerinin 1/4’ünden fazlası haczedilemez. Ama nafaka borcu alacaklılarının hakları saklıdır.

Şimdi baktığınız zaman demek ki kanun koyucu bir denge kurmaya çalışıyor ve bu dengeyi kurarken de dediğimiz gibi, gördüğünüz gibi o nesneyi verme borcunun aynen ifası için çabaladık ama başaramadık. O zaman ne yaptık? Gittik gerçekten de cebri icra organları aracılığıyla o nesneyi teslim almaya çalıştık ve alacaklıya vermeye çalıştık. O nesneyi veya mislini bulamadık o zaman bu ilamdaki değeri ödemekle yükümlü diyor kanun koyucu. O zaman borçluya dedik ki; madem malı teslim etmiyorsun, parayı öde. Onu da ödemiyorsa ne yapacağız? Haczi mümkün malvarlığı değerleri üzerine haciz koyacağız, cebri icra yoluyla açık artırma suretiyle sattıracağız ve alacağımıza kavuşmaya çalışacağız.

İlamlı İcra ve İlamsız İcra

Şimdi bu çerçevede baktığınız zaman şöyle birkaç tane detay var, söyleyeceğim geçeceğim sizi çok yormasın.

İlamlı icra. Yani mahkemeye gideceksin, bir karar alacaksın, prensip itibariyle karar kesinleşecek o kararı ne yapacaksın? Cebri icraya koyacaksın.

İlamsız icra. Herhangi bir mahkeme kararı almana gerek yok. Doğrudan doğruya icra takibi de yapabilirsin. İcra dairesine müracaat edersen, bir takip talebi doldurursun, “*Borçlu şudur.*” dersin, “*Bana şu kadar borcu vardır.*” dersin, icra memuru ne düzenler? Bir ödeme emri düzenler. Borçluya tebliğ edilir. Borçluya 7 gün süre verilir, 7 gün süre içerisinde borcunu

ifa edebilir, borca itiraz edebilir, imzaya itiraz edebilir veya eğer borcu ödemiorsa, itiraz da etmiyorsa o zaman bir şey daha yapması gerekir, ne yapacak? Prensip itibariyle mal beyanında bulunacak. Borca yetecek miktarda mal beyanında bulunacak. Bütün mal varlığını sayması gerekmiyor ama borcu karşılayacak miktarda bir mal beyanında bulunması gerekiyor.

Mal beyanında bulunmazsa, acaba onun bir yaptırımını var mı? Onu mal beyanında bulunmaya zorlayabiliyor muyuz? Gerçekten de İcra ve İflas Kanunu'nda bu konuda da bir hüküm görüyorsunuz 76'ncı madde. Diyor ki;

“Mal beyanında bulunmayan borçlu, alacaklının talebi üzerine beyanda bulununcaya kadar icra mahkemesi hakimi tarafından bir defaya mahsus olmak üzere hapisle tazyik olunur. Ancak bu hapis üç ayı geçemez .”

Hocam ne oldu, hani şahısla sorumluluk yoktu? Hürriyeti bağlayıcı ceza yoktu? Arkadaşlar, hukuk düzeni kurallar silsilesi istisnalar manzumesi. Her söylediğimiz kuralın neredeyse mutlaka bir istisnası var değil mi? Dolayısıyla kanun koyucu sistemi korumak adına bazen böyle istisnaen de olsa ne yapabiliyor hapisle tazyik müessesesi sevk edebiliyor. Diyor ki *“Mal beyanında bulun! Bulunmazsan sonuçlarına katlanırsın!”* değil mi?

Hatta gerçeğe aykırı mal beyanında bulunmak da suçtur. Bu İcra ve İflas Kanunu'nda düzenlenmiş suçlardandır. Bunları sizler İcra ve İflas Hukuku derslerinde göreceksiniz.

Bir şey daha söyleyeyim uygulamada gerçekten de karşınıza çıkma ihtimali çok yüksek. O da İcra ve İflas Kanunu'nun nafakaya ilişkin düzenlemesi, 344'üncü maddesi. Kenar başlığı şöyle: *“Nafakaya ilişkin kararlara uymayanların cezası.”* Hüküm de şöyle kaleme alınmış:

“Nafakaya ilişkin kararların gereğini yerine getirmeyen borçlunun, alacaklının şikâyeti üzerine, üç aya kadar tazyik hapsine karar verilir. Hapsin tatbikine başlandıktan sonra kararın gereği yerine getirilirse, borçlu tahliye edilir. ...”

Bunlar gördüğümüz gibi tazyik hapsi, tazyik hapsi yani klasik anlamda hürriyeti bağlayıcı ceza olarak nitelendirilmesi doğru olmaz. Yani cezanızı sonuna kadar çekmek zorunda değilsiniz. Yeter ki sizden beklenen yükümlülüğü yerine getirin. Bunu da bu şekilde geride bıraktığımızı söyleyebiliriz.

... Den Sorumluluk – ... İle Sorumluluk

O zaman biz prensip itibariyle sorumluluk deyince neyi anlıyoruz? Aslında temelde iki kavram anlıyoruz. Bütün ders kitapları şöyle başlar sorumluluk başlığı altında, 1. *“... den sorumluluk.”* Haksız fiilden doğan sorumluluk, borca aykırı davranıştan doğan sorumluluk. Yani tazminat ödeme borcundan söz ediyoruz prensip itibariyle değil mi? Tazminat ödeme borcundan söz ediyoruz prensip itibari ile.

Peki, 2. *“... ile sorumluluk”* ne? Yani malvarlığı değerleri ile sorumluluk. Yani haczi mümkün malvarlığı değerleri ile sorumluluk değil mi? İcra ve İflas Kanunu'nda son zamanlarda

yapılan değişiklikleri basından izlemiş olsanız gerekir? Gerçekten de ne diyor kanun koyucu? Örneğin öğrenci bursları, haczedilebilir mi? Haczedilemez, değil mi? Örneğin bir kişinin insanca yaşamını, ailesiyle beraber insanca yaşamını sürdürebilmesi için lüzumlu olan malvarlığı değerleri ne yapılamaz? Haczedilemez.

Peki, şimdi o zaman bu sorumluluk başlığı altında ne yapacağız? Diyeceğiz ki kanun koyucu şöyle bir ifade kullanıyor: Kişisel sorumluluk. Bu ifade kitaplarda da var.

Kişisel Sorumluluk – Sınırlı Sorumluluk

Kişisel sorumluluğun ne olduğunu biz biliyoruz. Kişisel sorumluluk = haczi mümkün malvarlığı değerleri ile sorumluluk. Bu kişisel sorumluluk ifadesine siz nerede rastlıyorsunuz? Örneğin Medeni Kanun m. 599’da rastlıyoruz. TMK m. 599’u okuyacağım o vesile ile bir şey daha söylemek imkânına sahip olacağım. TMK m. 599 bize ne dedi? Mirasın intikaline ilişkin bir hüküm.

Geçen seneki derslerinizde de konuşmuşuzdur, bir önceki derste de konuştuk, mirasın reddi kavramından bahsettik değil mi? Mirasçılar miras bırakanın borçlarından şahsen sorumludurlar dedik değil mi? Şahsen sorumludurlar. Oradaki şahsen sorumludurlar ifadesinden anlaşılması gereken şudur: Mirasçılar sadece tereke malları ile sınırlı olarak değil yani kendilerine miras yolu ile intikal eden mallarla (tereki değerleriyle) sınırlı olarak değil, aynı zamanda kendi kişisel malları ile de sorumludurlar.

Bakınız TMK 599’uncu maddeden söz ediyoruz. TMK 599’uncu maddenin üst başlığı daha doğrusu 2’nci ayırımın başlığı “*Mirasın Kazanılması*” Hükümün kenar başlığı “*A. Kazanma*” “*I. Mirasçılar tarafından.*” 599 fıkra 1:

“Mirasçılar, mirasbırakanın ölümü ile mirası bir bütün olarak, kanun gereğince kazanırlar.”

İkinci fıkra:

“Kanunda öngörülen ayrık durumlar saklı kalmak üzere mirasçılar, ... mirasbırakanın borçlarından kişisel olarak sorumlu olurlar.”

Yani “kişisel sorumluluk” kavramımız var.

Bu kişisel sorumluluk kavramına Medeni Kanunda rastladığımız gibi Borçlar Kanununda da rastlıyoruz. Borçlar Kanunu m. 581’e baktığımızda neyi görüyorsunuz? Kefaletle ilişkin bir düzenleme olduğunu görüyorsunuz ve kanun koyucu diyor ki 581’inci maddede;

“Kefalet sözleşmesi, kefilin alacaklıya karşı, borçlunun borcunu ifa etmemesinin sonuçlarından kişisel olarak sorumlu olmayı üstlendiği sözleşmedir.”

Yani bu kişisel sorumluluk artık sizi zihnen nereye götürüyor hep? Evet, sorumludur, kişisel olarak sorumludur, haczi mümkün malvarlığı değerleriyle sorumludur.

İnsanın aklına Şu da geliyor. Hocam kişinin haczi mŐmkŐn malvarlığı değerı yoksa ne oluyor? İİK m. 143 uyarınca alacaklıya aciz vesikası verilir; bunun bir nŐshası da borçluya verilir:

“Alacaklı alacağının tamamını alamamıŐ ve aciz vesikası dŐzenlenmesi iÇin gerekli Őartlar yerine gelmiŐse, icra dairesi kalan miktar iÇin hemen bir aciz vesikası dŐzenleyip alacaklıya ve bir suretini de borçluya verir; bu belgeler hiŐbir harŐ ve vergiye tabi değildir.”

Bunun da detaylarını İcra ve İflas Hukuku derslerinde göreceksiniz.

Sınırlı Sorumluluk – Devletin MirasŐılıđı

Şimdi “sınırlı sorumluluk” kavramımız da var.

Bir kişi vefat etti ve Őartları gerŐekleŐtiđi iÇin mirası Devlete kaldı diyelim. Miras bırakanın borçlarından Devlet nasıl sorumlu olsun? Bizim odediğimiz vergilerle, bu vefat eden Őahısların borçları da mı ődensin, ne istiyorsunuz?

Diyoruz ki Devlet, miras bırakandan kendisine intikal eden tereke mallarıyla sınırlı olarak sorumludur. Hocam nereden bu sonuca varıyorsun diyorsanız hŐkmŐ okuyacağım size. Medeni Kanun m. 631/f. 2 bize diyor ki; dikkat bakın yine ders kitabı gibi, kenar başlık “E. Mirasın Devlete geŐmesi hali”. Medeni Kanun m. 631, fıkra 2:

“Devlet, deftere yazılan borçlardan sadece miras yoluyla edindiği değerler őlŐsŐnde sorumludur.”

Alacak Hakları Nispi Nitelikte Olmalarına Rağmen Borçlunun KŐlli Haleflerine de İleri SŐrŐlebilir

Şimdi biz bu bahsi yavaş yavaş kapatıyoruz ama bir hususu daha konuŐmamız lazım. nkŐ bakım borÇ diyoruz, mirasŐıların sorumluluğu diyoruz. O zaman (bazı) borçlar miras yoluyla intikal mi ediyor? İntikal edince o sözleşmeden doğan nispi hak sadece ve sadece borçluya karşı ileri sŐrŐlmesinin yanında, o mirasbırakanın kŐlli haleflerine, mirasŐılarına karşı da ileri sŐrŐlebiliyor mu? Ne oluyor acaba, değer mi?

Evet, borÇ ilişkisi nispidir dedik defalarca sŐyledik. Alacak hakları, sadece ve sadece borçluya karşı ileri sŐrŐlebilir dedik ama sonuŐ itibariyle kişinin vefatıyla beraber ona ait borçlar miras yoluyla intikal edebiliyorsa o zaman mirasÇılar o borçları yerine getirmekle yŐkŐmlŐdŐr diyoruz değer mi? Evet mirasÇılar o borcu yerine getirmekte yŐkŐmlŐdŐr.

Yani kŐlli halefler de alacaklının, bu alacak hakkının nesi olabilirler, muhatabı olabilirler. KŐlli halefler de alacaklının alacak hakkının, alacak talebinin, borcunu ifasına ilişkin talebinin muhatabı olabilirler. Alacak hakkı kŐlli haleflere karşı da ileri sŐrŐlebilir.

Alacak hakkı nispi niteliktedir ama alacak hakkı kŐlli haleflere karşı da ileri sŐrŐlebilir. Yeter ki borÇ böyle kŐlli haleflere intikal edebilir nitelikte bir borÇ olsun.

Son cümleyi de söyleyeyim sabrınıza sığınarak. Bir ressamla sözleşme yaptınız sizin resminizi yapmasını istiyorsunuz. Ressam çok şöhretli ve çok yetenekli. Ressam, vefat etti, resimden hiç anlamayan mirasçısı, sevgili eşi var. Onunla devam etmek ister misiniz?

İşte eser sözleşmesinde yüklenicinin kişisel nitelikleri önem arz ediyorsa yüklenicinin vefatı üzerine eser sözleşmesi sona erer. Eser sözleşmesinden doğan o yapma borcu da sona erer. Yani yüklenicinin kişisel özelliklerinin önem arz ettiği eser sözleşmelerinde yüklenicinin yapma borcu külli haleflere intikal etmez. Yani iş sahibi yapma borcunun ifasına ilişkin alacak hakkını onlara karşı ileri süremez.

www.ilhanhelvacidersleri.com
